
Marjetka Golež
Ponarodela pesem – od pesnika do ljudskega pevca

Razprava poskuša predstaviti prehajanje umetne pesmi v ljudsko poetiko. Njen namen je odkriti, kakšna je ponarodela pesem, kdo so njeni avtorji, zakaj je ponarodela in katere ter kakšne so liste pesmi, ki so iz umetnih postale ljudske. Avtorica se v zgodovinski premici od 18. st. naprej dotakne nekaterih tipičnih primerov ponarodelih pesmi vse do začetkov 20. stoletja. Ugotavlja, da je za neko umetno pesem, ki ponarodi, potrebno veliko število aspektov (od vsebine pesmi, načina izražanja, melodije do variantnosti), ki ponarodevanje sploh omogočajo.

Based on an analysis of several typical examples of literary poems the article deals with the transformation of literary poems into folk poetry since the 18th century. The author tries to discover the characteristics of such poems, their authors, or why they became so popular among the people. She concludes that a number of aspects (the poem's contents, manner of expression, melody, variants) are needed in order to transform a poem into a popular song sung by many.

To razpravo posvečam mentorici in vrhunski znanstvenici dr. Zmagi Ku-mer, ki mi je že na začetku moje lastne raziskovalne poti odkrivala svetove slovenskega ljudskega pesemskega izročila in pokazala, da je v te svetove vredno vstopiti, v njih ostati in jih predstavljati tudi drugim.

Uvod

Leta 1988 je bila napisana razprava o vprašanju ponarodelosti na primeru Jenkove pesmi Lenčica.¹ Že takrat se je pokazalo, da bi morali prikazati mrežo ustvarjalcev, katerih pesmi so ponarodele od začetkov pa do 20. stoletja. Ta zgodovinska mreža naj

¹ Marjetka Golež, Jenkova 'Lenčica' in vprašanje ponarodelosti te pesmi, Traditiones 17, Ljubljana 1988, str. 169–187.

bi pokazala, kdo vse se je zavestno ali nezavedno približal ljudski poetiki in kako je z nekaterimi pesmimi danes. Tako bomo predstavili prvi pregled ponarodelih pesmi od 18. st. naprej. Ta naj bi pokazal tematiko, vsebino in obliko pesmi, ki so ponarodele, in pesnike, ki so te pesmi ustvarili. Na primeru pesmi Njega ni Simona Gregorčiča, ki je bila kot ljudska posneta na terenu še v aprilu leta 1999, pa bomo pokazali genezo in preoblikovanje ter širjenje pesmi, ki jih najdemo še danes ter s tem poskušali zajeti še sodobnost.

Če sta pojma umetna in ljudska pesem že kar dobro opredeljena, pa za ponarodelo pesem še nismo v celoti našli ustrezne opredelitve. Ali je to neko prehodno stanje pesmi, ki potuje iz individualnega pesniškega sveta v kolektivni svet ljudskega? Ali je morda to že prava ljudska pesem, ki ji poznamo avtorja, ali pa je to pesem, ki nosi oba naboja: individualno literarnega in ljudskega? V tuji literaturi ne najdemo ustreznega podobnega enobesednega izraza za to pesem, je samo izraz za ponarodelost, ki pa se lahko zamenjuje z izrazom za širjenje ljudske pesmi (v angleščini – song spread among people ali composed poem become popular; nem. – volkstümlich werden; fran. devenir populaire; it. – divenir popolare ali difonders tra popolo), prav tako se način prehajanja umetne pesmi v ljudsko pri nas dogaja drugače kot pri drugih narodih.² Zakaj prihaja do ponarodevanja? Zakaj ni izraz za ponarodelo pesem polljudska pesem ali polumetna? Kdo so njeni ustvarjalci, katero obdobje je bilo najbolj plodno za ponarodelo pesem? To so vprašanja, na katera bi radi poiskali odgovor prav s to razpravo.

Folklorist se ponavadi večinoma ukvarja z elementi ljudske pesmi, z njeno vsebino, obliko, melodijo ter kontekstom, manj pa ga zanima njen ustvarjalec oz. zanj niti ne ve, saj večinoma ni znan.³ Drugače je s ponarodelo pesmijo, ki ji poznamo avtorja, zato lahko spremljamo njeno genezo, njeno potovanje od pesnika do ljudskega pevca in nastajanje variant ter počasno usihanje vedenja o avtorju.

Potovanje po kanalih ponarodelih pesmi naj bi pokazalo tiste elemente, ki so celo množico ustvarjalcev (polljudskih ali polumetnih) zavezale poetiki ljudske pesmi, da so ji zvesto sledili v svojem ustvarjalnem procesu. Ustvarjalci, ki so take pesmi zložili, so bili izobraženci, bukovniki, igrci, pa tudi polizobraženi ljudski pevci. Poleg njih pa je cela vrsta pesnikov, ki so navadno pesmi, ki so ponarodele, napisali iz lastne izpovedi in niso mislili na bralca. Zanimali nas bodo oboji, čeprav bomo pokazali tudi na bistveno razliko med njimi. Seveda se v tem članku ne da obdelati vseh znanih ali manj znanih ponarodelih pesmi, zato smo se odločili za izbor nekaterih bolj znanih realizacij umetne pesmi, ki so ponarodele. Obdelali smo obdobje razsvetljenstva in romantike ter delno tudi realizma. Poskušali smo slediti tistim pesnikom in pesmim, ki so zaznamovali slovenski prostor ali so njihove pesmi še danes v ljudskem repertoarju. Odkrivali bomo, kako umetno postane ljudsko, zakaj in na kakšen način.

A) Umetno preide v ljudsko

Že v nanovo odkritem Slatenskem urbarju lahko ugotovimo zgodnje povezave med ljudskim in umetnim in nekatere značilnosti na videz podobnih tekstov v Štreklju, ki

² Glej Encyclopedia of Folklore and Literature, ur. Mary Ellen Brown in Bruce A. Rosenberg, Santa Barbara, Denver, Oxford 1998.

³ Le v primeru ljudske ljubezenske pripovedne pesmi Ulboj na vasovanju, pri kateri vemo za ustvarjalca. Glej SLP IV, 219/1, str. 289. »Pesem je po besedah pevca Antona Baha zložil njegov oče Janez Bah (1863–1914), brat ubitega Tončka in je torej nastala po resničnem dogodku.»

pa nakazujejo, da sta poetiki ljudskega in umetnega različni. V začetku 18. stol. (1712) najdemo Slatensko pesem (o prepiru med možem in ženo), ki ni iz ljudskega pesništva, vendar se na prvi pogled ne ločuje od njega. Če pa jo primerjamo z ljudsko pesmijo Ena pesem je ven poslana in še s pesmijo Pijanec pride damu (Š 8512–8526, Š 8527–8538), pa se v strukturah tako ločujeta, da je torej neko dialektično nasprotje med ljudskim in umetnim nastajalo bolj zgodaj, kot se je mislilo.⁴ Pesmi, ki so zapisane v Štreklju, dokazujejo, da so izdelek kakšnega izobraženca (učitelja) in spominjajo na sejmarske pesmi, enjambement pa dokazuje, da pesem ni ljudska, saj je enjambement stilni element umetnega pesništva.

Za slatensko pesem, ki se navezuje na Glonarjev zapis (Pijanec in slab gospodar: Š 8508–8511), lahko rečemo, da je zaradi poskočnega ritma datirana v drugo polovico 18. stoletja. Enokitične poskočnice so s plesom štajrišem prodrle iz romanskega alpskega sveta k nam, najprej na Koroško in na Gorenjsko v drugi polovici 17. stoletja, večkitične pesmi z enakim ritmom so verjetno mlajše.⁵ O tem govorimo zato, ker je pesem Ena pejssem od eniga pejaniga moža ino žene morala vplivati na že omenjene ljudske v Štrekljevi zbirki in po mnenju Jožeta Koruze: »V kolikor ostanemo pri možnostih domačih vplivov, so ti mogoči le od starejše slatenske pesmi, v kolikor je postala popularna, na mlajše pesmi iz Štrekljeve zbirke ... Pri tem moramo proces razumeti le kot pot od umetne pesmi v ljudsko, torej pot ponaroditve.«⁶ O melodiji ni nič znanega, vendar je morala biti, saj drugače ta pesem ne bi ponarodela. Še na eno pesem nas opozarja Koruza in jo omenjamo zato, da bi jo lahko primerjali z nekaterimi bolj znanimi ljudskimi pesmimi mlajšega nastanka, ki jim lahko določimo avtorja. Slatenski urbar vsebuje še eno pesem osamljenega dekleta, ki je brez naslova in ne more biti zapis ljudske pesmi. Zaradi načina izražanja je prav gotovo izdelek izobraženca. V Štrekljevi zbirki so zapisane nekatere ljudske pesmi (ponarodele), ki jih lahko povežemo s prej omenjeno pesmijo. To so: Še vedno bo morala nositi parto (Š 8250–8252), ki je ponarodela pesem Štefana Modrinjaka, Tožna pesem ene dekline je še ena od variant v skupini z naslovom Svarilo izbirčnim in še zapis Modrinjakove Popevke fašenske za dekline (Š 8254). Pesem Izbirčna se kesa je izdelek organista in šolmaštra Pavla Knobla, ki jo je natisnil v zbirki Štiri pare kratkočasnih pesmi z naslovom Jamranje enga zastarenga inu zarjevenga dekliča.⁷ S slatensko pesmijo bi lahko primerjali še Slovo zapeljane: Jest vboga srota (Š 8221).⁸

B) Utemeljitev ponarodevanja

Umetno v procesu ponaroditve ohrani svoj prvotni značaj, čeprav se skoraj staplja z ljudskim, zato ju lahko danes ločimo po značilnostih oblike in vsebine ter po načinu izražanja. Vse tisto, kar je umetni pesnik v svoji želji po umetniškem izdelku napel po svoje ali merilih »visokega« pesništva, se v variantnem procesu skozi petje zabriše, doda se novo, včasih pride do takih besednih zvez, ki kažejo, da je kljub temu, da je bila folkloru blizu, nastala miselna ali ritmična »napaka«, ki spremeni smisel v pesmi, da postane nerazumljiv in se to prenese naprej kot procesna lastnost ponaroditve, lahko

⁴ Jože Koruza, Slovestvene študije, ur. Jože Pogačnik, FF, Ljubljana 1991, str. 142.

⁵ Valens Vodušek, Alpske poskočne pesmi v Sloveniji, Rad 6. kongresa saveza udruženja folklorista Jugoslavije na Bledu 1959, Ljubljana 1960, str. 55–78.

⁶ Nav. delo, op. 4, str. 157, 161.

⁷ Pavel Knobl, Štiri pare kratkočasnih pesmi od Paula Knobla zložene, V Kreini 1801, 28–32.

⁸ Nav. delo, op. 4, str. 162.

pa pevci po svoje preoblikujejo pesem in nastanejo različne variante. Tega pri zgodnjih zapisih ponarodelih pesmi ne moremo natančno spremljati, to lahko vidimo le, če imamo pred seboj avtorjev original.⁹

Ponarodela pesem je tista, ki je iz poetike umetne pesmi prešla v ljudsko. Vprašati pa se moramo, ali je ta proces enosmeren ali dvosmeren, ali tudi ljudska pesem lahko postane umetna in ali je res prepesnjena pesem ustrezen izraz za ljudsko pesem, ko postane umetna? Verjetno gre za prehajanje iz ene poetike v drugo in za preskok iz ene strukture zavesti v drugo, iz kolektivnega v individualno.

Ponarodelo pesem lahko opazujemo od konca 18. stoletja do prve polovice 19. in od sredine 19. stoletja do začetka 20.

Aspekti, ki določajo okvir ponarodevanja:

- a) vsebina pesmi,
- b) način izražanja,
- c) melodija,
- d) proces ljudskega ustvarjanja, ki je neko pesem skupaj z melodijo sprejelo za svojo (variantnost),
- e) prvotnost estetike pri umetni pesmi in funkcije pri ljudski.

Če je umetna pesem ena sama oblika v avtorjevem ustvarjalnem procesu, pa ljudska pesem ne more živeti brez variant, podvržena je nenehnemu spreminjanju in preoblikovanju v nasprotju z umetno. Poleg melodije je variantnost najpomembnejši element pri razkrivanju vprašanja ponarodnosti neke pesmi ali procesa nasploh. Saj šele melodija in nastajanje variant res lahko neko umetno pesem preneseta v poetiko ljudske pesmi. Ponarodela je ljudska pesem, ki ji poznamo avtorja.

Če bi hoteli raziskati genezo vsake ponarodele pesmi, bi nam to vzelo preveč časa,¹⁰ zato bodo prikazane le bistvene značilnosti obdobja in predstavitev pomembnejših ustvarjalcev, katerih pesmi so ponarodele in sestavljajo sedaj gosto mrežo tistih, ki so bodisi imeli ljudsko pesem za pesniški ideal ali pa so v nekaterih pesemskih primerih bili tej poetiki duhovno karseda blizu.

Lok ponarodelih pesmi se razpenja v dve smeri, prav tako kot stikanje umetnega z ljudskim. To je smer imitacije ljudske pesmi v obliki in v vsebini ali pot približevanja ljudskemu v vseh njegovih zakonitostih, zunanjih in notranjih. Ta lok se razpenja celo v dvajseto stoletje – npr. pesem Vide Jerajeve: Doma (Navzgor se širi rožmarin), 1908, pa tudi pesem Rudolfa Maistra (1874–1934) Kazen (Tam gori za našo vasjo), ki je sodobnik slovenske moderne.

Drugi tok pa je sicer lok približevanja ljudski poetiki, vendar ne kot idealizacija ljudskega, temveč kot nezavedno dotikanje in nato »uporaba«¹¹ asociativno priklicanih tem in motivov ter oblik, načina izražanja, ritma, verza, notranjega ritma ljudskosti, izvirajočega iz notranje ali psihološke ljudskosti in spomina. Pri nekaterih ponarodelih pesmih že od Prešerna naprej, še posebno pa pri Jenku (ki že uporablja distanco do tradicije, čeprav mu je ljudsko naravno blizu), pa je način vključevanja ljudskega v umetno, približevanja in oddaljevanja močno transformativen v formi in v vsebini. Tvorni in trpni način najdemo tudi pri Gregorčiču. Realizem ponovno poseže po idealizaciji ljudske poetike, vendar najdemo tudi nekaj pesmi, ki pomenijo združevanje individualnega s kolektivnim v umetniško celoto (Aškerc, Levstik, Stritar).

⁹ Nav. delo, op. 1, str. 174–181.

¹⁰ Nav. delo, op. 1, v celoti.

Začnemo lahko z Valentinom Vodnikom, Pavlom Knoblom in Urbanom Jarnikom. Vodnik je zbiral ljudske poskočnice, pa tudi svoje lastne pesmi jim je tako približal, da večkrat ni mogoče ločiti, katere so res ljudske in katere Vodnikove. Ker je v razsvetljenstvu ljudska pesem veljala za pesniški ideal, je trpno posnemanje pri Vodniku popolnoma razumljivo. Značilna zanj je imitacija verza in polnitev forme z vsebino, ki naj bi se po mnenju Vodnika najbolj približala preprostemu ljudstvu in ga obenem poučevala. Zaradi formalne in vsebinske bližine je npr. 2. kitica Predgovora za Lublanske novice 4. d. Prozimca 1797 ponarodela. Tudi cela vrsta Knoblovih ljubezenskih poskočnic je ponarodela, npr. Š 4368, Š 4710, Š 2534, Š 2537 idr. Čeprav jih je Vodnik zaradi vsebine in tudi zaradi neposrednega prevoda iz nemščine ostro obsodil, pa so vseeno ponarodele. Melodije se žal niso ohranile, čeprav so morale biti. Vodnikov Zadovoljni Kranjec že uhaja iz okvirov imitacijske logike in je napisan tako, da se ljudske pesmi že bolj tvorno dotika, čeprav je ponarodela in jo v arhivu GNI najdemo z letnico doslej zadnjega zapisa 1961 (GNI M 24.611): Od straže hrvaške.

Vodnikov Zadovoljni Kranjec je nastal leta 1780 in spada v kategorijo značajske vločnice ter vsebuje motiv plesa (močna popularnost godčevstva in plesa v 18. stoletju). Vpliv ljudskega pesništva je pri Vodniku velik: »Za Vodnikovo rodno okolje lahko govorimo o godčevski pesmi v ritmu štajeriša in v obliki štirivrstične alpske poskočnice.«¹¹ Sinkretizem glasbe, godčevstva, plesa in besedila je v tej pesmi nedvomen, nanj je vplivala plesna glasba. Vodnik je poznal izraze za igranje in instrumente (gosli), načine igranja (... gosli in strune, ki »narodno grenčijo.«) Vse to priča, da je imel Vodnik neposreden stik tudi z ljudskimi pevci in godci, ki so natanko poznali izraze za načine petja in igranja kot organiziranega postopka svojega ustvarjanja.¹²

Prvi tok slovenske ponarodele pesmi se začenja, kot smo že rekli, s šolmaštri ali učitelji, orglarji, ljudskimi pevci, bukovníki, ki so bili t. i. samoizobraženi, zato jim je bila ljudskost blizu ter so prav načine ljudskega pesnjenja izrabili za poučevanje in razveseljevanje ljudi. Pesmi avtorjev, ki so ustvarili kasnejše ponarodele pesmi, so v zavesti ljudi danes pristno ljudske, zato ob snemanju na terenu, ob vprašanju, če vedo, od kod pesem, pevci ponavadi ne poznajo več avtorja. To so t. i. lokalni pesniki (local poets).¹³ Prvi je Matevž Kračman (1773–1853), ki je pisal pesmi o svetnikih, farnih patronih, umrlih faranih in svojcih, o sebi in svojih nadlogah. Najbolj znana njegova pesem je Šmarijski šomašter (znana še v današnjem času).¹⁴ Naslednji je Leopold Volkmer (ljudski pesnik in skladatelj 1741–1816) – leta 1795 je v Ahacljevi zbirki Pesmi po Koroškem in Kranjskem ... objavil Pesem od kmetstva (ki je zmotno pripisana Vodovniku) ter druge pesmi, npr. pesem Od tobaka. Ti dve sta izšli v tisku z naslovom Hvala kmetičkega stana ino tobačne trave v dveh pesmih zapojeni v letu 1807. Od tobaka je s poskočnim daktilskim ritmom, ki je bil ljudem blizu, najbrž kmalu prešla v ljudski repertoar. Opozoriti je treba na Štefana Modrinjaka (1774–1827), na njegovo pesem Popevka od pet pijanih bab,¹⁵ ki se še danes poje (glej pesem Bilo nas je pet v tej kleti – GNI M 22.034). Pesem je bila objavljena v knjižici Starešinstvo in zvačinstvo,

¹¹ Nav. delo, op. 4, str. 309–318.

¹² Nav. delo, op. 4, str. 314–315.

¹³ Nav. delo, op. 2, str. 389–390.

¹⁴ Prim. Zmaga Kumer, Šmarijski šolmašter, Muzikološki zbornik, Ljubljana 1966, str. 124.

¹⁵ Prim. Stanko Kotnik, Štefan Modrinjak kot avtor ljudske poezije, SE IX, Ljubljana 1956, str. 206–208; glej še: Stanko Kotnik in Jože Pogačnik, Štefan Modrinjak, Maribor 1974. Prim. še: Zmaga Kumer, Pesem slovenske dežele, Maribor 1975, str. 417.

Kres II/1882, 552; Kres II/1882. Ta šaljiva pesem z grobim humorjem ubeseduje del življenja ljudi in v posredni obliki opozarja na problem pijančevanja, zaradi vsebine in radoživosti ter spevne melodije je prešla tudi v naš čas. Še bolj pa je zanimiv Jurij Vodovnik (1791–1859), ki je na področju južnega Pohorja še danes zelo živ in njegove pesmi se pojo kot prave ljudske. Zanj lahko rečemo, da je pravi fenomen ponarodele pesmi.¹⁶ Njegovo »kompaniranje« se giblje od pesmi o sebi in svojem življenju, pesmi o ljudeh in dogodkih, farah in krajih, stanovih in poklicih, kmečkem stanu, o nesrečah itd. Vodovnik je bil samouk, bukovnik, njegova pesem *Jest sem Vodovnik Juri* se je ob zamenjavi imena (npr. *Jest sem ubog Jernejc, Nejče* idr.) širila po Sloveniji, npr. na Dolenjsko. Vodovnik, ki je bil polizobražen pevec in godec (igrc), v že prej omenjeni pesmi izrecno navaja kot svojega učitelja in vzornika A. M. Slomška. Ta pesem je še danes živa (GNI M 42.626, 1985 – Bezina na Štajerskem). Če je bil Vodovnik naravni ljudski pevec, ki je živel z naravo, ljudmi in v stiku z vsakdanjikom ter je lahko ob svojih popotovanjih imel priložnost opazovati in vreči v svoj »koš« izkušnjo v obliki pesmi, pa je bil Blaž Potočnik izobražen pesnik (1799–1872), znan po svojih nabožnih pesmih (zbirka *Svete pesmi* 1827), ki je v svojo, kasneje ponarodelo pesem *Dolenjska: Pridi, Gorenje*¹⁷ kot domovinsko (pokrajinsko) pesem, vnesel ljudsko muzikalnost. Metrična shema te pesmi je daktil in ne nepopolni amfibrah kot trdi France Bernik,¹⁸ zato ker je v melodiji pesmi anakruza. Prav melodija je v primeru Potočnikove pesmi tista, ki sploh daje umetni pesmi muzikalnost. Umetna pesem je morala imeti tak ritem in tako verzno podobo, da je tudi kasneje pritaknjena melodija skupaj z besedilom zaživela v celoti. Potočnikova pesem je torej imela poleg vsebine, verza, ritma, zvočnosti vse pogoje, da je iz umetne postala ljudska pesem. Tudi France Prešeren je avtor, katerega pesmi so ponarodele. Toda ne njegove prepesnitve ljudskih pesmi (*Od Lepe Vide, Od Kralja Matjaža*), pač pa njegova lastna pesem *Nezakonska mati*¹⁹ ter pogojno še *Lenora in Svarjenje (Ptičica svarilka!)*. Njegov odnos do ljudskega je t. i. podzavestno približevanje ljudskemu slogu, združeno z osebno izpovednostjo, ki pa je bila v tematiki in slogu ljudskemu tako blizu, da je *Nezakonska mati* ponarodela.

Ustvarjalec, ki je v 19. stoletju pomembnejši v širšem smislu, je Anton Martin Slomšek (1800–1862), ki pa je v obdelovanju ljudskih stilnih in vsebinskih značilnosti ubral kar tri poti:

- lastno pesniško delo, ki je ponarodelo (*Predica; Hola, hola fantje, vstajajte*);
- prepesnitve ljudskih (»po stari zložena«), ki pa so prav tako ponarodele (*Veseli hribček*).

Po mnenju Lina Legiša²⁰ jo je zložil duhovnik Janez Radovan, nastala naj bi pred letom 1812. V tej pesmi ni nič prosvetilskega več, je radoživa in vsebinsko jednat odlomek veselja nad življenjem. Vsi jo poznamo kot ljudsko pesem, vendar je proces prehajanja iz ene poetike v drugo bolj zapleten. Najprej je bila umetna, ki se je že zasedrila v ljudskem, čeprav je nastala izpod peresa izobraženca, kot ljudsko jo je vzel Slomšek in jo delno preoblikoval in v njegovi obliki je skupaj z melodijo ponarodela (ali je bila tudi prej že melodija, ni podatkov).

¹⁶ Glej: Marjetka Golež, *Vodovnikova beseda in njegov jezikovni slog*, v: Igor Cvetko, *Jest sem Vodovnik Juri*, Ljubljana 1988, str. 275–280.

¹⁷ V: *Krajnska Čbelica*, Kranj 1830, str. 52–53.

¹⁸ France Bernik, *Muzikalnost v slovenski poeziji* 19. st., *Disertationes*, XIV, Ljubljana 1991 (SAZU), str. 5–21.

¹⁹ Zmaga Kumer, *Prešernova Nezakonska mati – ljudska pesem*, *Muzikološki zbornik* 4, Ljubljana 1968.

²⁰ Lino Legiša, *Slovenska poezija od Vodnikovih Pesmi za pokušino do priprav za Krajnsko Čbelico (1806–1826)*, Ljubljana 1938, str. 83.

c) prepesnitve že ponarodelih (=iz stare predelana-): Vinska trta, katere avtor je Andrej Praprotnik.

Pesmi, ki so ponarodele, velikokrat tematizirajo naravo, lirične trenutke v življenju, vključujejo domovinska tematiko in zdravičke. So motivno ter tematsko raznolike, ritmično, v načinu izražanja pa blizu ljudskemu, kar velja za umetne pesmi, ki so ponarodele, naslednjih treh avtorjev: Valentin Orožen, ki je v Pesmih za pokušino (1832–1838) objavil naslednje pesmi: Vse mine (Kje so moje rožice), Lastovki v slovo (Mrzel veter tebe žene) in Sneg za to leto slovo je že vzeli; Dragotin Ferdinand Ripšl (1820–1887) je s povsod po Sloveniji znano Majolka bod pozdravljena (Pesmarica za kratek čas, 1859), zaznamoval sklop zdravičk, čeprav za njegovo avtorstvo vedo danes samo strokovnjaki. Franc Treiber (1809–1878) koroški pesnik in skladatelj pa je pomemben predvsem za pokrajino, zlagal je v »narodnem slogu« (SLB, En mav postojmo, Bratec moj predragi, Temna noč bo minila), ki so večinoma ponarodele. Ustavili se bomo še pri pesmi, ki je danes znana po vsej Sloveniji, čeprav je bila najprej znana samo na Koroškem kot koroška himna in sicer pri pesmi Gor čez izaro. Besedilo pesmi Moj dom (Nmau čriez izaro) je prvotno napisal Primož Košat, Treiberjev prijatelj, koroški narodni buditelj (dolga je 8 kitic, prve tri vsebujejo lirično izpoved), ki jo je po svoje predelal, okrajšal in uglasbil in je v nejegovi verziji ponarodela. To je domovinska pesem, kar je značilno za 19. stoletje in za prebujanje nacionalne zavesti oziroma pokrajinske pripadnosti.

Drugi val ponarodelih pesmi v 19. st. je zastopan z naslednjimi avtorji: Jožef Virk (1810–1880), ki je zložil veliko nabožnih in domoljubnih pesmi, večinoma jih je objavil v Drobntincah (1846–69) med njimi so Veš, o Marija, moje veselje; Slovensko dekle; Slava Slovencem (Drobntince 1849); Slovenci smo (Drobntice 1849), ki sovpadajo s krepitvijo slovenske nacionalne zavesti. Tudi Miroslav Vilhar (1818–1871) je v pesmih, ki so ponarodele, zelo ploden (izdal je pesniško zbirko z naslovom Pesmi leta 1860). Zgledoval se je pri Vodniku in bil pod Levstikovim vplivom. Njegove pesmi so vsebinsko vezane na naravo, dom. Pesmi Lipa in Po jezeru bliz Triglava sta ponarodeli. Poleg njiju je treba omeniti še ljubezensko Rožic ne bom trgala in Sonček čez hribček gre.

Naslednji je Andrej Praprotnik (1827–1895) – Pesmi cerkvene in druge (1856), ki je zložil kar nekaj nabožnih in posvetnih, ki so ponarodele, med njimi naj omenimo le domovinski: Beseda sladka domovina, V dolinci prijetni je ljubi moj dom. Je pa tudi avtor besedila Stoji učilna zidana, ki jo je Fran Levstik predelal in je sedaj v vseh čitankah in antologijah omenjena kot Levstikova. Andrej Vavken (1838–1898) sodeluje v naši seriji ponarodelih pesmi z otožnico Vigred se povrne, med drugim je napisal zbirko Glasi Gorenski (I–1861; II 1863). Omeniti je treba še Jakoba Gomilščaka (1843–1906), ki je v Slovenskem Glasniku 1866 objavil pesem Slovenec sem, ki je kot popularna narodna budnica z Ipavčevim napevom ponarodela, saj sta ji trohejski ritem in ljudski napev z refrenom omogočila hiter prehod iz umetne v ljudsko pesem. Gomilščak je bil vnet pevec, omembe vredna pa je tudi pesem Pridni študent, nastala obdobju 1863–1867.²¹

Za dopolnitev te zgoščene preglednice, ki kajpada ne vsebuje prav vseh, ki bi jih bilo vredno omeniti, je pa značilna za našo raziskavo, saj prikazuje raznolikost in ponovljivost tem in verzij shem ter način prehajanja umetnega v ljudsko pesem – v ljudsko poetiko, lahko omenimo še Ljudmilo Poljanec (1874–1958) – Pesmi 1906, ki je

²¹ Zmaga Kumer, *Pesem slovenske dežele*, Maribor 1975, str. 422.

napisala ljubezensko žalostinko: Fantje so proti vasi šli, kjer fant opeva izgubo svoje ljubice in je zaradi večne teme o ljubezni ponarodela, kljub temu, da je izpovedna, osebna. Zaradi preproste vsebine in melodije je prešla v ljudski repertoar in postala ljudska pesem. Da je to pesem zložila Poljančeva, ne ve danes skoraj nihče več.

C) Značilnosti ponarodevanja

Kaj lahko ugotovimo? Večina teh ustvarjalcev je svojo lastno poetiko približala ljudski v formalni in vsebinski plati, melodije so spevne, včasih sicer bolj umetne (Gor čez izaro), teme so univerzalne, a tudi specifično slovenske, saj opevajo Slovence, Slovenke, dom, ki je lahko pokrajinski: Koroška, Gorenjska (Po jezeru), budnice se menjajo z otožnicami in zdravicami, veliko je stanovskih in poučnih, manj je ljubezenskih ter nekaj nabožnih.²² Močno približevanje ljudski poetiki v vseh njenih analogijah, tako formalnih kot vsebinskih, pa kaže na to, da je v tem času delovala idealizacija ljudskega ali pa da vsi navedeni pesniki niso znali drugače ustvarjati, saj jim je bilo domače okolje še močno blizu. Kaj torej o ponarodlosti lahko še rečemo? »Ko je ljudsko pesništvo sprejelo kako Goethejevo ali Prešernovo pesem za svojo, je v kontekstu ljudske poetike postala zares ljudska, čeprav pevci poznajo ustvarjalca. Zato termin 'ponarodela pesem' kaže na neko prehodno obdobje, ko je pesem polagoma prehajala v drugo književno zavest.«²³ Da pa bi ponarodela pesem postala zares ljudska, ni nujno, da bi pevci poznali avtorja izvirnika, pač pa da bi dobili izrazito veliko število čim bolj raznovrstnih besedilnih in glasbenih variant neke pesmi. »Ljudska pesem, vsaj dokler še živi, kake dokončne oblike nikoli ne doseže. Vsak zapis ljudske pesmi zajame torej le neko trenutno obliko (varianto) v valovanju nenehnih sprememb, ki jih pesem doživlja.«²⁴ Vemo pa, da ljudsko pesništvo raje sprejema tista dela umetne književnosti, ki »posnemajo« ljudska. In ni rečeno, da variant kljub temu ni veliko, le da niso tako drugačne od predloge. Ljudski pevec ni čutil potrebe, da bi zelo spreminjal neko pesem, ki mu je psihološko, socialno, motivno in tematsko, slogovno ter ritmično blizu. Spreminja jo bolj narečno, jo skrajša za kitico, zaradi glasbene podobe spremeni vrstni red besed, vtakne kakšno drugo ime ali doda kakšno svojo podrobnost.

Vse to smo lahko videli v verigi ustvarjalcev 19. stoletja, ki se tako zvrstno, oblikovno in vsebinsko imitacijsko približujejo ljudskemu, vsebina je blizu ljudskemu smislu za objektivno, besedila so preprosta, jasna (kjer so preveč umetna, jih pevec zapoje po svoje). Liričnost in obenem kratka pripoved nista preveč subjektivni, s temami so blizu bazičnim eksistencialijam ali splošnim dogodkom in časovno aktualnim temam (domovinske, ki pa so tudi lirične in ne udarne), struktura verza, jezikovna zgradba posamezne pesmi in vsa jezikovna sredstva so blizu ljudski poetiki, vendar so lahko v njej elementi umetnega zlitih z ljudskim. Domnevamo lahko, da je ponarodela pesem 19. stoletja imela kar močno vlogo v narodni prebui, poučevanju in tudi v samem ustvarjalnem procesu ljudske pesmi. Vsa ta množica ponarodelih pesmi je danes del ljudskega pesništva. Zdi se, da za ponarodlost neke pesmi literarnega ustvarjalca ni odločilen samo en element, pač pa je za sprejetje pesmi v ljudsko poetiko pomemben skupek različnih elementov. Levstik je v svojih načrtih za kritiko Ko-

²² Ogromno število ponarodelih pesmi s prvimi verzii in omembo avtorja najdemo v Štreklju, v Dodatku k njegovim pesmim, ker jih pač ni jemal za pristno narodne, če je bil njihov avtor znan: Dodatek III, IV.

²³ Marko Terseglav, Ljudsko pesništvo, Literarni leksikon 32, Ljubljana 1987, str. 41.

²⁴ Mlada Breda, ur. Boris Merhar, Ljubljana 1978, str. 208.

seskega, ki pa je ni nikoli objavil (prva objava 1933), ugotavljal, da nobena pesem Koseskega ne more ponarodeti, medtem ko Prešernove poje »prosti Slovenec«.

Za sprejetje umetne pesmi v ljudski repertoar je pomembna skladna kompozicija različnih elementov: od vsebine, snovi, motiva, teme, zgradbe, jezikovne strukture, melodije, ritma. Ob vsem tem pa je še odločilen zgodovinski trenutek, v katerem neka pesem ponarodi, ter možnost ljudskega poustvarjalnega in ustvarjalnega procesa. Tako jo bo sprejel posameznik, ki ji bo dal svoje odtenke, jo nato zapel skupnosti ... Od tod bo nato prešla v ljudski repertoar, kjer bo, čeprav last nekega ustvarjalca, postala last širše skupnosti.²⁵

Druga polovica 19. stoletja je bila obdobje novega drugačnega vala ponarodelih pesmi. Šlo je za bolj ustvarjalen, z distanco povezan odnos do ljudskega. Preobrazbeno distanco do ljudske pesmi najdemo v pesniškem delu Simona Jenka (1835–1869), ki se je naslonil na folklorne vzorce, vendar je inverzno oblikoval vsebino z razpoloženjskimi, filozofskimi elementi, humorjem in ironijo.²⁶ Razmerje do ljudskega je pri njem razmerje analogije in opozicije. Za nastanek Jenkovih pesmi, ki so kasneje ponarodele, je bilo verjetno odločilno tudi to, da so se Jenko in drugi ustvarjalci te dobe zelo zanimali za ljudsko pesništvo.²⁷ Kar cela vrsta njegovih pesmi je ponarodela: pesem Zadnji večer (1856), ki je še danes zelo razširjena: Nocoj, pa oh, nocoj (OSNP 5838 in š 1483), Naš maček (1865), ki vzpostavlja ironično distanco do sentimentalizma, Lenčica (1864), ki s svojo okrnjeno pripovedjo spominja na resničen dogodek v avtorjevi mladosti in se iz resnega položaja norčuje.²⁸ Zadnji posnetek te pesmi v GNI je iz leta 1982. Ponarodela pesem Knezov zet (1860), v arhivu GNI je nad 50 variant, je celo spodrinila ljudsko pripovedno pesem z istim motivom Graščakov vrtnar. Pri tej baladi vidimo proces prehoda umetne pesmi v ljudsko poetiko, kar se zgodi na način prepesnitve že obstoječe ljudske predloge, le da se umetna pologa ali besedilo, nastalo po predlogi, razširi še z enim motivom iz ljudskega pesništva (motivom Lenore), ohrani pa svoj preobrazbeni značaj kot individualna stvaritev. Ritmično in vsebinsko pa se vraste v ljudsko pesništvo celo tako, da spodrine predlogo in s palimpsestnim postopkom spoji prvo predložno plast s svojo pologo, ki pa je vsebinsko in ritmično tako blizu ljudskemu, da pologa postane predloga za ustvarjanje ljudskih metatekstov (variant). Tudi pesem Pred odhodom²⁹ je ponarodela in jo najdemo v arhivu GNI (GNI M 22.162: Žalost mene premaguje) uvrščeno enkrat kot domovinsko, še večkrat kot vojaško. Najbolj pristen medbesedilno-muzikalni stik z ljudskim najde Jenko skozi ljubezensko temo, tako v liriki kot v epiki.

Fran Levstik je objavil Praprotnikovo poučno pesem Stoji učilna zidana,³⁰ ki ji je dal naslov Siničja tožba (1877). Sedaj je ta pesem antologijski primer, saj je objavljena v vseh šolskih berilih, je pa tudi ljudska pesem, saj je ponarodela. Ali lahko tudi take

²⁵ Nav. delo, op. 1., str. 182–184.

²⁶ Boris Paternu, Konstituiranje slovenske poezije, v: Obdobje romantike v slovenskem jeziku, književnosti in kulturi, FF, Ljubljana 1981, str. 23.

²⁷ France Bernik, Simon Jenko, Znameniti Slovenci, Ljubljana 1979, str. 163–165.

²⁸ Nav. delo, op. 1, str. 108.

²⁹ Pesem Pred odhodom lahko opazujemo v t. i. klasični ponarodelosti (glej GNI M 22.162 in GNI M 23-221) z naslovom Žalost mene premaguje in v obliki narodnozabavnega kiča (Stop, letnik XXV, str. 21, Ljubljana 1992, str. 54).

³⁰ Levec je v komentarju k LZS I na strani 303 dejal: »Temo nežnočutnemu pesniškemu proizvodu je oče gospod Andrej Praprotnik (Jakoslav), ki je v Učiteljskem Tovariši (1864, na 115 str.) priobčil nastopno pesemco ... Glej Opombe k Fran Levstik, Zbrano delo II, Ljubljana 1952, str. 374, 375.

ponarodele pesmi uvrščamo v ljudski repertoar, čeprav so se širile drugače kot običajno – prek šolskih učbenikov? Zdi se, da. Predvsem zato, ker jih pevci pojejo in se ne sprašujejo o avtorstvu, širitev po Sloveniji pa je bila tudi precejšnja (OSNP 1043, OSNP 2670, GNI M 24.638). Na primeru Siničje tožbe je uspelo Levstiku združiti tako njegove estetske želje po lepi jezikovni obliki, hkrati pa je nagonsko ubral ljudski način izražanja. Omeniti moramo še Antona Aškercja – njegova pesem Poslednje pismo (1883), ki tematizira zapuščenost in dekletovo iluzorno upanje na vrnitev fanta vojaka, je še ena ponarodela pesem, ki se je verjetno širila iz šolskih klopi v ljudsko izročilo. Najdemo jo v Glonarjevi zapuščini, v pesmarici Franca Kosa, 1905, ki z delnimi spremembami kaže, da je prešla v ljudski repertoar (še danes jo pojejo ponekod na Štajerskem) in ne obratno, kot meni v opombah k tej pesmi Marja Boršnik.³¹

Č) Primer ponarodevanja

Simon Gregorčič (1844–1906) se je na ljudsko pesem navezal tako, da je vključil v svoj tematski korpus pesmi z ljubezensko tematiko, hvalnice naravi in refleksivne pesmi: Njega ni (1870), Izgubljeni cvet (1872), Veseli pastir (1871), in te pesmi so ponarodele. Nastale so v njegovem zgodnjem obdobju, kar kaže na tipološko lastnost slovenskih ustvarjalcev, ki so se na začetku svojega ustvarjanja navezovali na ljudsko pesem in se šele kasneje odločili za bolj individualno pot.

Primer Gregorčičeve pesmi Njega ni in njene ljudske variante Rože je na vrtu plela

N J E G A N I !

Rože je na vrtu plela,
pela pesemco glasno,
živo v lice zarudela,
ko je stopil on pred njo.

»Daj mi cvetko, dete zalo,
da na prsi jo pripnem,
za spomin cvetico malo,
preden v tuje kraje spem.«

Kito cvetja mu je dala,
s cvetjem dala mu srce,
sama v vrtu je ostala,
on po svetu šel od nje.

Rože je na vrtu plela,
pesmi pela je glasno —
kaj da vrta več ne dela,
kaj ne poje več tako?

Deklica glavó poveša,
vene ôbraz, prej cvetoč,
nekaj nje srce pogreša,
solz ji potok lije vroč.

Čez ograjo vrtno gleda —
mnogo mimo vre ljudi; —
deva bleda, deva bleda,
njega od nikoder ni!

³¹ V Opombah k Aškercjevemu Zbranemu delu pravi Marja Boršnik: »Med pesmimi, ki niso ne po duhu ne po obliki zares narodne, a jih naše ljudstvo poje, navaja Štrekelj (SNP IV, dodatek A, str. 214) tudi prva dva verza te pesmi.« V: Anton Aškerc, Zbrano delo I, Ljubljana 1946, str. 24–25.

22. 674

Ro-že je ma-ri-tu ple-la, pe-la pe-sni je gla-sno,

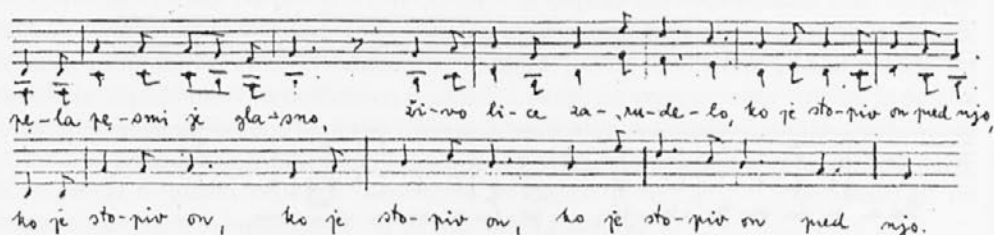
Ki-to sve-tja mu je da-la, sve-tjem da-la mu je m-ice,

če o-gra-jo vr-tno gle-da, mo-go mi-mo gre-tju-di,

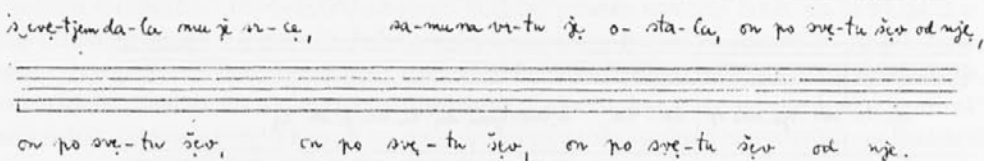
Gusle 1. = 60

Ro-že je ma-ri-tu ple-la, pe-la pe-sni je gla-sno,

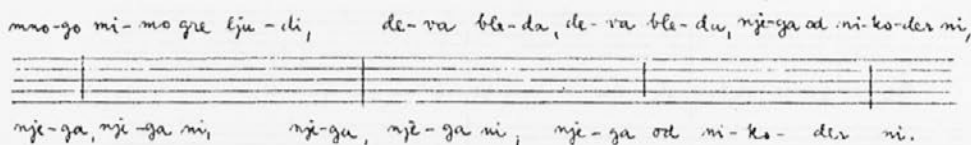
Op: Pesem bi bilo mogoče transkribirati v $\frac{3}{4}$ taktu s lirolami

pe-la pe-smi je gla-sno, ši-vo li-ce za-mu-de-lo, ko je sto-piv on pred njo,
ko je sto-piv on, ko je sto-piv on, ko je sto-piv on pred njo.

sve-tjen da-la mu je sr-ce, sa-mu-ma-va-tu je o-sta-la, on po sve-tu šev od nje,
on po sve-tu šev, on po sve-tu šev, on po sve-tu šev od nje.

mno-go mi-mo gre lju-di, de-va ble-da, de-va ble-da, nje-ga od mi-ko-der ni,
nje-ga, nje-ga ni, nje-ga, nje-ga ni, nje-ga od mi-ko-der ni.

pe-la pe-smi je gla-sno, ši-vo li-ce za-mu-de-lo, ko je sto-piv on pred njo,
ko je sto-piv on, ko je sto-piv on, ko je sto-piv on pred njo.

(b.e.)
+

Geneza pesmi: Pesem je bila objavljena leta 1870 v Zvonu.⁵² Rokopis iz leta 1881, list 40: 2 ima namesto grem >spem, zanimivo pa je, da so ljudski pevci večinoma peli grem namesto spem. Prvotni rokopis P I (Gutmanov) ima Gregorčičevo pripombo: narodna. (Prav taka pripomba je ob pesmi Izgubljeni cvet.) Zato se lahko vprašamo, ali sta bili najprej ljudski in ju je Gregorčič obdelal po že obstoječem ljudskem tekstu, ali pa je to oznaka duha pesmi, ali da se je Gregorčič zavestno lotil pisanja, tako kot se mu je zdelo, da naj bi bilo ljudsko. Pesnik je 19.7. 1906 v Ribnici pripovedoval Gruntarju, da je pesem nastala v semenišču med predavanjem. Vprašati se moramo, kako se je pesem širila: najprej je morala dobiti melodijo, ki je morala biti zložena še pred letom 1904, lahko se je širila s pomočjo zborovskega petja (predvsem na Primorskem) ali s pomočjo šol, kasnejše variante pa kažejo, da je bila precej priljubljena in razširjena tudi kot prava ljudska pesem.

Ljudske variante: Pesem najdemo v arhivu GNI v 14 variantah, prva je iz leta 1904 v Bajukovi zbirki S.N.P. (25), ki je zborovska obdelava, prvi zapis ljudske pesmi na terenu pa je iz leta 1908 (G. Majcen – OSNP 5854, in sicer iz Štajerske in ne Primorske?!), zadnja pa je bila posneta v Brkinih 16. aprila leta 1999. Širila se je po vsej Sloveniji in zato imamo variante tako iz Primorske (jih je največ) kot iz Štajerske, Koroške in Dolenjske, celo Bele krajine. Za vse variante je značilno, da se v besedilu niso bistveno spreminjale, pevci so tu in tam spremenili kakšno besedo (v prvi kitici namesto spem – grem), zamenjali vrstni red ali izpustili kitico ali dve. Večinoma so v pesmi ponavljali enega od verzov, v skladu z melodijo in tam, kjer se pesmi v celoti niso spominjali. V zbirkah Žirovnika, Bajuka in Deva ter v Majcnovem zapisu iz leta 1908 je zapisano: »besede so Gregorčičeve«, medtem ko v ostalih variantah tega ni več. Za varianto GNI M 36.569 so pevci dejali: »Uh, ta je stara!«. Prav tako pevki iz Brkinov nista več vedeli, da je besedilo pesmi Njega ni Gregorčičevo ter sta domnevali, da gre za staro ljudsko pesem.

Pesem je torej morala imeti vse elemente, ki so pomembni, da neka pesem ponarodi, je ljubezenska lirska pesem, s preprosto verzno strukturo (štirivrstičnice s trohejskim ritmom), preprosto vsebino idr., vendar je v besednih zvezah umetelna in prav v sintagmi *deva bleđa* vidimo, da ni prava ljudska pesem. Ljudski pevci pa so kljub temu to pesem sprejeli za svojo in jo zato še danes vključujemo v ljudsko pesemsko dediščino, obenem pa je del naše literarne tradicije, kar daje pesmi še dodaten poetski vidik. Je estetski izdelek, pa tudi del ljudskega pesništva. Ker je ljubezenska, so jo verjetno peli ob vasovanju in ima zato tudi svojo vlogo, ki je ena izmed najpomembnejših značilnosti, ki jo loči od umetne pesmi.

Pesem ima torej svoje bivališče tako v umetni kot v ljudski poetiki.

D) Sklep

Proces ponarodevanja je zelo zapleten in kompleksen. Če manjka le eden izmed vidikov, ki so potrebni, da pesem iz umetne postane ljudska, se ta prehod ne zgodi. Za ta proces je seveda pomembno, da je širok, da obsega dovolj široke plasti prebivalstva, ker se le tako pesem lahko širi. Seveda ima ob tem veliko vlogo tudi šola, saj izobraževalni proces pomaga pri širjenju in pomnjenju, če je pesem nekje zapisana, jo lahko vedno pogledamo, kot pa če moramo brskati po spominu. Vendar vidimo, da je bila npr. Gregorčičeva pesem Njega ni vendarle z ene strani ljudskemu dovolj blizu, na drugi pa je še vedno ostala nekje v artistski poziciji, zato tako velikega števila variant, kot jih dosegajo posamezne balade ali ljubezenske lirske pesmi, ni doživela.

⁵² Simon Gregorčič, Zbrano delo, Ljubljana 1947, str. 391, 393.

Mreža ustvarjalcev (ki seveda nikakor ni popolna) je pokazala, kakšne pesmi so iz umetnih lahko postale ljudske, kateri avtorji so bili tisti, ki so se najbolj približali ljudskemu čustvovanju in mišljenju. Zdi se, da je bilo potrebno splesti mrežo pesnikov, ki so svoje pesmi zavestno ali nezavedno uokvirili v dve poetiki in jim tako dali dvojno poetsko in artistsko konotacijo ter tako obogatili zakladnico ljudskega pesemskega izročila.

Ob potovanju pesmi iz ene poetike v drugo lahko spremljamo prehod pesmi iz literature v ljudsko zavest in popolno povzemanje vseh elementov literarnega, ki se polagoma spreminjajo v ljudsko. Očitno pa je, da je prav pri ponarodele pesmi prišlo do spoja estetike kot primarnega elementa umetne poezije in funkcije kot pglavitnega elementa ljudske pesmi.

Ponarodele pesmi ustvarjajo tisti pesemski potencial, ki se v spominu posameznika ali pa skupine ljudi, naroda vtisne v razne strukture zavesti, z miselnimi povezavami prehaja iz poetike v poetiko ter razvija svojo specifično duhovno plast.

Z razpravo smo želeli pokazati proces prehajanja nekaj izbranih pesmi ustvarjalcev in pesnikov, katerih pesmi so ponarodele. Od pesnika do pevca je proces, ki je enosmeren, je prehod individualnega v kolektivno in tradicionalno.

Summary

Poems Which Spread Among People - from Poet to Folk Singer

The article focuses on the phenomenon of literary poems which have gradually spread among people and became folk songs. The author analyzed the characteristics of these popular songs which had been written by different authors and compared them to literary poems. The time scope of the research spans from the 18th century to the beginning of the 20th century. The author tries to define different aspects which transform a literary poem into a folk song, forming the basic parameters of such a poem: its contents, manner of expression, melody, variants, etc. Next she reflects upon the authors whose songs had become popular. Described are two streams of popular songs, each branching in a different direction much as the junction of the literary with the popular: a) one imitates folk songs in their form as well as contents, choosing the path of coming closer to the popular and all its external and internal characteristics, and b) the other approaches poetry, yet not as an idealization of the folk, but subconsciously touching upon and subsequently employing associatively invoked themes, motifs and forms, manner of expression, rhythm and verse which originate from within, or from psychologically defined aspects of the popular. The author analyzed a number of creators of such popular songs such as Vodnik, Knobel, Kračman, Volkmer, Vodovnik, Slomšek, Potočnik, Praprotnik, Gomilščak, Prešeren, Jenko, Aškerc, Gregorčič. A detailed analysis of Gregorčič's poem *Njega ni* (He Has Not Come), which had spread among the people and which contains a number of folk variants (originating between 1904 and 1999), illustrates the transformation and the changing process of a literary poem into a folk song.

The author maintains that there are numerous elements such as the contents, the melody, rhythm, etc. necessary in order to transform a literary poem into a folk song. Equally decisive is the moment in history and the possibility of people's creative processes. Such a poem will be accepted by the person who will be able to add his or her own nuances and will then sing it to the community. After that the song will be incorporated into the popular repertory and will also produce variants. Such popular songs create a song potential which becomes imprinted upon the memory of an individual, a group or a nation and which develops its specific level of spirituality.